

Ochrana rostlin a včely – aneb jak neotrávit včely ani vztahy na venkově

Česká republika je jednou z nejzavčelenějších zemí Evropy. Je to dáno včelařskou tradicí, která je u nás velmi silná už od 19. století, kdy začaly vznikat první včelařské spolky. A vysoká organizovanost českých včelařů umožňující systematickou péči o včely stojí také za tím, že naše včelařství prakticky nepostihly fatální kalamity s úhyny včel, jako tomu bylo v některých okolních zemích. V ČR je momentálně chováno asi 600 000 včelstev u zhruba 53 000 chovatelů. Nenajdete tudíž téměř vesnici, kde by nebyl alespoň jeden včelař a z toho je též nutno vycházet při plánování ochrany rostlin v zemědělství. Neboť včela je hmyz pro rostlinnou výrobu velmi důležitý.

Tedy je nutné počítat s tím, že asi neexistuje pozemek, kde by do 5 km od něj nebyla včelstva. Právě 5 km je hranice, v jejímž okruhu musí dle §51 zákona 326/2004 Sb. a vyhlášky č. 327/2004 Sb. ošetřovatel porostu vědět o výskytu včelstev a přijmout opatření k jejich ochraně. V ČR tedy téměř všude.

Mýty a skutečnost: 5 km proto, že jde o předpokládaný maximální dolet včel. V praxi však toto dokážou nejspíš jen roje. Efektivní dolet včely při snůšce se udává 300 až 500 m od úlu, aby se jí let pro nektar energeticky vůbec vyplatil. Nicméně z hlediska ochrany rostlin předpokládáme v ČR, že včely jsou prostě všude.

Včelaři musí podle vyhlášky každoročně do konce února nahlásit stanoviště včelstev na obecní úřady. Tam by si je měl každý zemědělec poté vyžádat. Zřízení nového stanoviště v průběhu roku nebo přísun kočovných včelstev pak má včelař hlásit na ObÚ 5 dní předem. Čili je potřeba se dotazovat i průběžně.

Mýty a skutečnost: stejně je však dobré „své“ včelaře v okolí osobně znát a nespoléhat se jen na vyhlášky, protože některý z nich může na hlášení prostě zapomenout. Jeho včely pak z hlediska zákona pro ochranu rostlin vlastně neexistují, takže by nebyl problém. Ale znáte to, něco se stane a vztahy na venkově pak berou rychle za své.

Přípravky na ochranu rostlin se dělí na:

- pro včely s přijatelným rizikem
- pro včely nebezpečné
- pro včely zvláště nebezpečné

tuto informaci najdete na etiketě přípravku. Aplikaci přípravků nebezpečných a zvláště nebezpečných pro včely musíte s dotčenými chovateli předem, v dostatečném předstihu, projednat, aby mohli učinit opatření. Tedy je zde další důvod k osobní znalosti „svých“ včelařů.

Mýty a skutečnost: opatření včelaře při ohlášené aplikaci nebezpečného přípravku jsou velmi omezená. Včely nelze zavřít, zvláště když je teplo, i kdyby měly moderní, zespoďu zasíťovaný úl. Nehledě na to, velké množství včelařů má včely mimo bydliště, takže se k nim ani nedostanou. Přesto se spojte s místním včelařským spolkem, kde vám mohou poskytnout kontakty na včelaře.

To, že je přípravek s přijatelným rizikem pro včely však ještě neznamená, že včelám neuškodí. Pokud včela dostane přímý zásah pouhým smáčedlem, DAMem nebo lepidlem na šesule, tak stejně dojde k zalepení jejich vzdušnic a úhynu. Takže v kvetoucích porostech se doporučuje i tyto přípravky aplikovat až večer.

Že nic nekvete ještě neznamená, že tam nejsou včely

Přípravky zvláště nebezpečné pro včely nelze vůbec nikdy aplikovat na kvetoucí porosty. Přípravky nebezpečné pro včely až po skončení denního letu včel, tedy večer, nejpozději do 23 h. Mějte na paměti, že směsi s DAM nebo tank mixy neuvedené výslovně v etiketě jako bezpečné posunují třídu nebezpečnosti výsledné směsi automaticky o stupeň výše!

Mýty a skutečnost: je potřeba skutečně dodržovat pouze večerní aplikaci! Aplikace brzy ráno se již nemusí „stihnout“ a včely vylétnou velmi brzy z úlu do porostů. Nehledě na to, že ošetřený porost má přes noc šanci zaschnout a snížit tak míru své toxicity pro včely. Proslulé jsou v tomto ohledu insekticidy s opožděným účinkem, které včela stačila přinést až do úlu. Včely mají v úlu rozdělené úlohy, a tak si jich několik tu samou kapku jedovatého nektaru mezi sebou předalo. Vynásobte to několika tisíci. Pak byl skutečně konec s celým včelstvem.

Pozor! Moment, kdy může často docházet k pochybení, je pak stav porostu, kdy kulturní plodina ještě nekvete nebo už odkvetla, a tak jsme klidní. Jenže si nevšimneme, že v podrostu kvetou drobné plevele, nebo uvnitř porostu a na jeho okrajích kvetou byliny, keře a stromy, nebo je na nich medovice. Ošetříme hlavní porost, dojde k úletu a malér je opět na světě. Proto i na toto dávejte velký pozor, je potřeba si to uvědomit. Za kvetoucí porost se považuje takový, kde na 1 m² kvetou více než 2 rostliny, a to včetně plevelů!

Samozřejmě je potřeba brát v potaz i riziko úletu postřikové kapaliny na okolní porost nebo stromy. Na keřích a stromech může být medovice, i když nekvetou. Také vítr může aplikační kapalinu odnášet poměrně daleko.

Nektar – je sladká šťáva, která vzniká v květech rostlin, včely ji tedy sbírají v době květu rostlin. Z něj vzniká světlý květový med.

Medovice – vzniká zejména na listech keřů a stromů, mšice a další savý hmyz, případně některé houby, sají šťávu z listů a zároveň vylučují sladkou tekutinu, kterou pak včely sbírají. Medovice se vyskytuje spíše až v pozdějším období jara. Včely tedy mohou na porosty v okolí polí létat, i když nic nekvete. Z medovice vzniká tmavý med s vyšším obsahem minerálů.

Letecká aplikace přípravků na ochranu rostlin je v současnosti zakázána a provádět ji lze pouze na speciální povolení ÚKZÚZ, proto je asi bezpředmětné se o ní nyní zmiňovat. Při ní samozřejmě nastupují další hlášení včelařům i v součinnost s obecními úřady.

Když už přijde malér

Pokud dojde k podezření na otravu včel přípravky na ochranu rostlin, tak je potřeba zavolat Okresní veterinární správu a dohlédnout si na neprodlený odběr vzorků uhynulých včel a ošetřených rostlin udávaných jako zdroj otravy a ty do 72 hodin, ale raději rychleji dopravit do akreditované veterinární laboratoře, což si zřejmě bude řídit přivolaný okresní veterinář. Taktéž je třeba zjistit, zda včelař uhyn nahlásil bezprostředně, nebo jej hlásí již se zpožděním, až když přijel po několika dnech ke včelám. To vše může hrát svou následnou roli. A proto je potřeba znovu zopakovat, že je vhodné znát „své“ okolní včelaře osobně a takovýmto situacím předcházet.

Kontakt na Český svaz včelařů, z.s., kde lze zjistit spojení na místní včelařský spolek: 224 934 082, www.vcelarstvi.cz

Kontakt na Výzkumný ústav včelařský, s.r.o., kde mají jednu z akreditovaných laboratoří: 734 858 244, 731 505 589

Kontakt na autora článku, který je vybaven osvědčením pro nakládání s přípravky na ochranu rostlin III. stupně a zároveň včelařem: 724 717 781, info@vcelarstvijirka.cz

Shrnutí pro bezpečí včel a váš klid:

- počítejte v podstatě s tím, že včely jsou do 5 km od všech pozemků v ČR
- poznejte pokud možno „své“ včelaře osobně
- též přípravky s přijatelným rizikem pro včely raději v době květu aplikujte až večer
- nepoužívejte insekticidy s opožděným účinkem
- nezapomeňte, že kvést mohou i plevele nebo rostliny v okolí pole
- na keřích a stromech kolem pole může být medovice, i když už „nic nekvete“
- považujte včely a včelaře za své hospodářské partnery

**Ing. Václav Jirka, foto autor
spolupracovník redakce**

Obrázky:

Obr. 1: Kvetoucí řepku lze ošetřit, aniž by bylo ublíženo včelám

Obr. 2: Pokud už postřikovač přijede až k označení včelařského stanoviště, je pozdě. O „svých“ včelařích musíte vědět předem.

Obr. 3: Včely mezi sebou úzce spolupracují a mohou si tisícinásobně předat i otrávený nektar. Proto neužívejte insekticidy s opožděným účinkem.

Obr. 4: Práce včel pro přírodu i zemědělství je neocenitelná.